

Consultaziun

Refurma da la gulivaziun da finanzas en il chantun Grischun (refurma da la GF)

Rapport explicativ

Departament da finanzas e vischnancas

30 da november 2012

Cuntegn

I.	Situaziun da partenza	3
1.	Las mancanzas dal sistem actual.....	3
2.	Ambient actual da la refurma da la GF	4
3.	Las finamiras principalas da la refurma da la GF.....	6
II.	Cumponentas da la refurma da la GF	6
1.	En general.....	6
2.	Nova gulivaziun da las resursas e da las grevezzas.....	7
2.1.	Survista	7
2.2.	Taglia supplementara	9
2.3.	Gulivaziun da las resursas (GRes)	10
2.3.1.	Resursas decisivas.....	10
2.3.2.	Mecanica e dotaziun da la gulivaziun da las resursas.....	11
2.4.	Gulivaziun da las grevezzas (GG)	14
2.4.1.	Basa e survista	14
2.4.2.	Gulivaziun da las grevezzas geografic-topograficas (GGG).....	14
2.4.3.	Gulivaziun da las grevezzas socialas (GGS)	16
2.4.4.	Gulivaziun individuala d'inegualitads per grevezzas spezialas (GIG)	18
2.4.5.	Cumpensaziun dals custs da transport en il sector dals ruments chasans	18
3.	Nova repartiziun da la finanziaziun tranter il chantun e las vischnancas.....	19
3.1.	Secturs da detretschament.....	19
3.2.	Sectur social.....	22
3.2.1.	Situaziun da partenza	22
3.2.2.	Proposta per ina nova regulaziun	23
3.3.	Sectur da la scola populara	25
3.3.1.	Situaziun da partenza	25
3.3.2.	Nova regulaziun planisada.....	26
4.	Gulivaziun limitada pervia da la midada dal sistem.....	28
III.	Consequenzas finanzialas da la refurma da la GF.....	29
1.	Consequenzas finanzialas per las vischnancas.....	29
2.	Consequenzas finanzialas per il chantun.....	30
IV.	Plan da termins	31

I. Situaziun da partenza

1. Las mancanzas dal sistem actual

La **gulivaziun da finanzas intercommunala** vertenta sa cumpona da passa 40 differents pajaments da contribuziuns tranter il chantun e las vischnancas per divers champs d'incumbensas. Bleras contribuziuns vegnan graduadas tenor la forza finanziaria da las vischnancas. La gulivaziun è cumplitgada e disfavourisescha las vischnancas cun passa 1000 abitantas ed abitants, perquai ch'ella paja contribuziuns or da la gulivaziun da la forza fiscala mo per quest dumber d'abitantas e d'abitants. Uschia impedescha ella fusiuns planisadas da vischnancas. Ultra da quai è ella per part dependenta da la politica d'expensas sco er dal pe da taglia da las vischnancas. Vischnancas spargnusas vegnan chastiadas ed in pe da taglia aut vegn remunerà. La cofinanziaziun tras las vischnancas sa basa unilateralmain sin las taglias da las persunas giuridicas e sin ils tschains d'aua. Quai ha per l'ina per consequenza che la gulivaziun da finanzas intercommunala è en general relativamain moderada e per l'autra che la repartiziun da las grevezzas sin las vischnancas è unilateral. Cun paucs plets: la gulivaziun da finanzas intercommunala n'è betg gista, betg transparenta, strusch reglabla, ha in volumen relativamain debel e dat fauss impuls. Ella è però vegnida extendida fermamain en il decurs dals ultims dus decennis. Quai n'ha dentant betg pudì impedir che las differenzas economicas e finanzialas tranter las vischnancas èn daventadas tendenzialmain pli grondas.

Ultra da quai datti tranter il chantun e las vischnancas ina **rait nunsurvesaivla da pajaments cuncontracurrents**. Quai scufla las finanzas, restrenscha la libertad d'agir e chaschuna duplicidads administrativas sco er interferenzas tar las cumpetenzas

Tar il sistem da la gulivaziun da finanzas tutgan er duas cumpensaziuns da grevezzas che duain medemamain vegnir adattadas cun questa refurma da la GF. I sa tracta da:

- la gulivaziun da las grevezzas per prestaziuns socialas determinadas sco er da la
- cumpensaziun dals custs da transport en il sector dals ruments chasans.

A la **gulivaziun existenta da las grevezzas per prestaziuns socialas** determinadas èn suttamess ils custs dals secturs dal pajament anticipà d'aliments, da las prestaziuns da sustegn per persunas che vivan en il Grischun sco er per burgaisas e burgais grischuns en auters chantuns sco er ils custs da l'execuziun da mesiras en stabiliments. Actualmain vegnan las grevezzas gulivadas en quatter stgalims. Administrativamain chaschuna questa gulivaziun da las grevezzas relativamain blera lavur e blers custs. Dus terzs da las expensas vegnan redistribuids en ina procedura da plirs pass uschia ch'ils effects da redistribuziun totals n'èn betg pli survesaivels. Las vischnancas portan grevezzas che na pon per part betg vegnir influenzadas. Quai vala en spezial per las prestaziuns da sustegn per burgaisas e burgais grischuns en auters chantuns sco er per ils custs da l'execuziun da mesiras en stabiliments. Ultra da quai mancan a bleras vischnancas ils impuls da guardar che la quota d'agid social e che las grevezzas nettas influenzablas sajan uschè pitschnas sco pussaivel. Er quest sistem sto vegnir remplazzà d'in nov.

En il sector da la **gestiun da ruments** conceda il chantun ina **cumpensaziun dals custs da transport** annuala da 250'000 francs. Uschia vegnan las regiuns perifericas distgargiadas dals custs extraordinaris per il transport da lur ruments chasans. Questa gulivaziun duai vegnir cuntinuada cun il medem volumen, ma vegnir concepida da nov uschia ch'ella promova pli fitg la moda ecologica da transportar ils ruments chasans cun la viafier.

2. Ambient actual da la refurma da la GF

L'eliminaziun da las mancanzas menziunadas pretenda tant ina refurma cumplessiva da la gulivaziun da finanzas intercommunala vertenta e da la gulivaziun da las grevezzas per prestaziuns socialas determinadas sco er ina nova repartiziun da la finanziaziun da pliras incumbensas cuminaivlas tranter il chantun las vischnancas. Las mancanzas existentas vegnan per gronda part chaschunadas dal sistem e pon pervia da quai vegnir curregidas.

Il cussegl grond ha deliberà il zercladur 2009 ina refurma cumplessiva da la gulivaziun da finanzas intrachantunala sco er da la repartiziun da las incumbensas tranter il chantun e las vischnancas (project NGF grischuna). Cunter quest conclus èsi vegnì fatg in referendum. Cun 24 085 vuschs gea cunter 24 816 vuschs na ha il pievel grischun sbittà per pauc la NGF grischuna en la votaziun dals 7 da mars 2010. Incontestà era percenter il grond basegn da refurmas ch'è sa manifestà en connex cun la gulivaziun da finanzas existenta en il senn pli stretg. Las finamiras e la concepziun da la nova gulivaziun da las resursas e da las grevezzas eran reconuschidas.

Ils ultims dus onns ha il cussegl grond revedì pliras leschas ed ordinaziuns che concernan directamain l'adempliment d'incumbensas e la repartiziun da la finanziaziun tranter il chantun e las vischnancas e che stattan en in connex direct cun la refurma da la gulivaziun da finanzas. Plirs projects chaschunan en quest connex che las grevezzas finanziaias vegnan spustadas da las vischnancas al chantun en ina dimensiun considerabla. Pertutgads da quai èn en spezial la nova concepziun da la finanziaziun da la tgira, da la finanziaziun dals ospitals, da la protecziun d'uffants e da creschids sco er la revisiun totala da la lescha da scola.

La glista qua sutvart mussa quels projects da revisiun dal chantun dapi l'onn 2010 che influenzeschan essenzialmain la situaziun da partenza per la refurma da la gulivaziun da finanzas ch'è ussa sin il program. Pertutgads da quai èn:

- la finanziaziun da la tgira cun ina clav da repartiziun da 75 % per las vischnancas e da 25 % per il chantun;
- la finanziaziun dals ospitals cun ina repartiziun da las contribuziuns pro cas tranter il chantun e las vischnancas da 90 % e 10 %;
- la lescha davart la protecziun cunter incendis cun adattaziuns da las contribuziuns a las vischnancas per material da pumpiers, per ils providiments cun aua da stizzar fieu, per la cumpra da vehichels da stizzar fieu sco er per la construcziun da locals per ils utensils da pumpiers;
- la lescha da taglia cun il transferiment da la taxaziun da la taglia a la funtauna da las vischnancas al chantun;
- la refurma da vischnancas cun la revisiun da la lescha davart la gulivaziun da finanzas;
- la refurma dal territori cun la creaziun dad 11 regiuns;
- il dretg da la protecziun d'uffants e da creschids cun il transferiment da la curatella professiunala dals circuls a las regiuns;
- la nova lescha dal gaud cun la nova regulaziun da las contribuziuns chantunalas per las averturas dal gaud e per las meglieraziuns da structura, per ovras da protecziun sco er per ils custs da stizzar incendis da gaud;
- la nova lescha da scola cun adattaziuns considerablas tar la finanziaziun;
- l'ordinaziun davart la mesiraziun uffiziala.

Cun elavurar quests projects èn vegnidas resguardadas las finamiras da la NGF grischuna. Uschia èn per exempel contribuziuns che sa referivan fin ussa ad objects u che dependevan

da las expensas vegnidas – sche pussaivel – remplazzadas tras contribuziuns pauschalas che dependan da la prestaziun. Pertutgà da quai è en spezial il sector da la scola populara. Tut ils projects da revisiun èn vegnids concepids uschia che las premissas per la refurma necessaria da la gulivaziun da finanzas han pudì vegnir meglieradas en moda decisiva.

Ils puncts criticgads en connex cun la votaziun dal pievel davart la NGF grischuna, en speziels ils secturs da la scola populara e dals servetschs socials regiunals, pon vegnir regardads per gronda part en il nov project. Il nov project è pli concis che la NGF grischuna ed è pli facil da chapir. El è focussà bler pli fitg sin la gulivaziun da finanzas en il senn pli stretg.

Er la situaziun actuala per il teater da la citad da Cuira è sa midada. Il teater da la citad è vegnì transferì la stad 2010 en ina fundaziun ed è ussa independent. I duai da nov vegnir desistì da far in detretschament da la finanziaziun.

Pervia da la situaziun actuala midada èn pliras parts dal project da l'anteriura NGF grischuna daventadas obsoletas per la refurma da la GF ch'è ussa sin il program. Concretamain na pertutga la nova refurma betg pli ils suandants secturs (vesair la missiva tar la NGF grischuna; carnet nr. 20/2008-2009, p.1093, p. 1129 s. e p. 1168):

Extract da la missiva tar la NGF grischuna	
Detretschament en direcziun dal chantun	
K 1	Mesiraziun uffiziala
K 8	Alarm cun sirenas
K 12	Instrucziun d'uffants da lingua estra
K 13	Instrucziun d'uffants da requirentas e da requirents d'asil
K 14	Scolas secundaras da vallada: classas prelicealas
K 15	Incumbensas surordinadas en il sector da la scola populara; direcziuns da scola
K 16	Sport da scola voluntar
K 17	Scolaziun speziala: contribuziuns da las vischnancas als daners da scola
K 18	Salarisaziun dal servetsch psicologic da scola
K 19	Taxas per permissiuns da dar scola

Detretschament en direcziun da las vischnancas	
G 4	Contribuziuns da maternitad
G 7	Servetsch da salvament dals ospitals
G 8	Servetsch da pichet dals ospitals
G 9	Gestiun da chasas da tgira
G 10	Construcziun da chasas da persunas attempadas e da tgira
G 12	Custs da construcziun e da locaziun da scolinas
G 15	Purschidas spezialas da lingua
G 19	Construcziun ed indriz da chasas da scola
G 24	Teater da la citad da Cuira

Armonisaziun da las tariffas da contribuziun en il sector da la sanadad

S 1	Gestiun dals ospitals (contribuziun chantunala 85 %)
S 2	Construcziun d'ospitals (contribuziun chantunala 85 %)
S 3	Tgira da persunas malsaunas a chasa (contribuziun chantunala 85 %)

Envers il project da la NGF grischuna na datti nagin basegn da revisiun pli tar ils secturs menziunads qua survart. En spezial en il sector da la sanadad e da la scola populara è il basegn d'adattaziun bler pli pitschen. En il sector da la sanadad èsi mo previs da surdar la cussegliaziun per mammas e per babs al chantun. En il sector da la scola populara sto atgnamain mo pli vegnir curregida la graduaziun da las contribuziuns pauschalas tenor la forza finanziaria. Sco complettaziun duain vegnir introducidas contribuziuns communalas per las scolaras e per ils scolars dal gimnasi inferior.

Da nov poi er vegnir renunzià da far in sdebitament parzial da vischnancas, che han debits sproporziunads, sco quai ch'igl era planisà l'ultima giada. Cun agid da contribuziuns a fusiuns da vischnancas sco er cun applitgar la gulivaziun dal basegn spezial existenta po la situaziun da las vischnancas pertutgadas vegnir mitigada sufficientamain.

3. Las finamiras principalas da la refurma da la GF

Las finamiras principalas da la NGF grischuna na vegnan betg midadas. La refurma da la GF vul rinforzar las vischnancas ed il chantun e persequitescha las suandantas **sis finamiras strategicas principalas**:

1. concepir e rinforzar en moda effizienta, transparenta, gista e reglabla la gulivaziun da las resursas tranter vischnancas ch'èn financialmain pli fermas e talas ch'èn financialmain pli debblas;
2. diminuir las grevezzas sproporziunadas da las vischnancas, las qualas ellas na pon betg influenzer directamain, ma senza dar fauss impuls;
3. augmentar la libertad d'agir e l'atgna responsabladad da las vischnancas e dal chantun;
4. detretschar uschè bain sco pussaivel las incumbensas ed ils moviments da finanzas tranter il chantun e las vischnancas;
5. ademplir las incumbensas cuminaivlas restantas conform al stgalim e las indemnisar s'orientond a las prestaziuns; sco er
6. eliminar ils impediments ch'existan en connex cun fusiuns da vischnancas.

In rinforz general da la gulivaziun da finanzas e da grevezzas premetta che tant il chantun sco er las vischnancas cun las pli bleras resursas surpiglian prestaziuns supplementaras. La consequenza da quai na vegn dentant betg ad esser quella che tut las vischnancas che han in potenzial da resursas sut la media survegnan meds financials supplementars tras la refurma da la GF. Ina grevezza supplementara da vischnancas cun paucas resursas duai vegnir mitigada ad interim cun ina cumpensaziun d'inegualitads durant in temp limità.

II. Cumpontas da la refurma da la GF

1. En general

Cun la refurma da la GF duai vegnir introducida d'ina vart ina gulivaziun da las resursas e da las grevezzas dal tutfatg nova. Da l'autra vart duain tshertas incumbensas vegnir

finanziadas tenor ils princips da la subsidiaritat e da l'equivalenza fiscala ubain dal chantun ubain da las vischnancas. La concepziun da basa da la nova gulivaziun da las resursas e da las grevezzas correspunda a l'anterior project da la NGF grischuna. Quella correspunda a la concepziun da la NGF tranter la confederaziun ed ils chantuns.

La refurma da la GF na tracta betg il sector da las refurmas da vischnancas e dal territori. La refurma da la GF sa concentrescha sapientivamain sin ils dus plauns dal chantun e da las vischnancas. La promoziun da fusiuns da vischnancas è ina finamira prioritara da la politica. Da quella tegna quint er la refurma da la GF. La nova gulivaziun da las resursas e da las grevezzas è concepida sapientivamain uschia ch'ils impediments da fusiun existents – sco la limita d'abitantas e d'abitants, las pretensiuns al pe da taglia – vegnan eliminads. La refurma da la GF meglierescha uschia las premissas per ils process da fusiun currents. Il tip e la dimensiun da la promoziun chantunala da fusiuns na duain dentant betg vegnir discutads e fixads resp. midads en il rom da la refurma da la GF.

2. Nova gulivaziun da las resursas e da las grevezzas

2.1. Survista

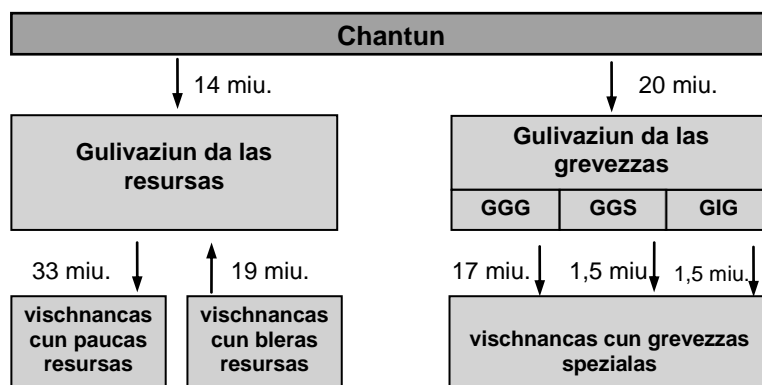
La nova gulivaziun da las resursas e da las grevezzas remplazza dal tutfatg la gulivaziun da finanzas intercommunala resp. directa ed indirecta vertenta. Ils meds finansials ch'èn vegnids impundids dal chantun enfin ussa per questa gulivaziun da finanzas duain vegnir mess a disposiziun cumplainamain per la nova gulivaziun da las resursas e da las grevezzas.

La **gulivaziun da las resursas** procura che las grondas differenzas ch'existan tar la capacitaad finanziaala da las vischnancas vegnan reducidas en moda sistematica ed effizienta. Las vischnancas cun bleras resursas cedan ina part da lur meds finansials (15 % fin maximalmain 40 % da lur surpli da resursas envers ina vischnanca media) a las vischnancas cun pli paucas resursas. Il medem mument paja il chantun ina contribuziun en circa la medema autezza. La contribuziun da gulivaziun vegn concedida a las vischnancas senza limitas d'abitantas e d'abitants e senza prescripziuns areguard il pe da taglia. En quest connex vegnan eliminads fauss impuls ed impediments da fusiun.

Cun la **gulivaziun da las grevezzas** duai il chantun indemnisar grevezzas che vegnan chaschunadas da las structures, ch'èn cleramain sproporziunadas e che na pon per gronda part betg vegnir influenzadas da las vischnancas. Uschia vegnan gulivadas oravant tut las grevezzas geografic-topograficas (GGG) considerablas. Ils meds finansials vegnan repartids sin las vischnancas tenor criteris objectivs che na pon betg vegnir influenzads directamain (lunghezza da las vias, quota da scolaras e scolars, speschezza da la populaziun, structura d'abitadi). Per cumplettar quest instrument vegn concepida da nov la gulivaziun da las grevezzas socialas (GGS) existenta. Cun quai duain vegnir evitadas grevezzas extremas per las singulas vischnancas, meglierads ils mecanissem d'impuls e la reglabladad sco er reducid ils custs e la lavur administrativa. Per cas speziels che na pon betg vegnir gulivads tras la GGG e tras la GGS è prevista ina gulivaziun individuala d'inegualitads (GIG) per grevezzas extraordinarias che n'èn betg influenzablas. Questas contribuziuns vegnan a pertutgar mo paucas vischnancas e duain vegnir tegnidas sin in nivel uschè bass sco pussaivel.

Gulivaziun da las resursas e da las grevezzas

(imports en francs)

GGG = gulivaziun da las grevezzas geografic-topograficas

GS = gulivaziun da las grevezzas socialas

GIG = gulivaziun individuala d'inegualitads per grevezzas spezialas

La gulivaziun da las resursas e da las grevezzas vegn reglada detagliadamain en la nova lescha davart la gulivaziun da finanzas e la cumpensaziun da grevezzas (LGFCG) e vegn descritta en la preschentaziun sinoptica da la lescha generala davart la GF.

La nova gulivaziun da las resursas e da las grevezzas duai avoir ina structura uschè clera sco pussaivel, cuntanscher in effect gulivativ uschè grond sco pussaivel ed esser transparenta e reglabla. Per cuntanscher questas finamiras ston vegnir premiss ils suandants **elements fundamentals**:

- **Clera separaziun dals elements d'entrada e dals elements da grevezza.** Da nov duai vegnir differenzià tranter instruments da gulivaziun che s'orienteschan vi da las entradas e tranter tals che s'orienteschan vi da las grevezzas. Uschia vegnan evitads conflicts areguard las finamiras, e l'effizienz sco er la trasparenza dals meds finansials impundibels vegnan augmentadas considerablamin.
- **Registraziun metodicomain correcta da la capaciad finanziaria da las vischnancas.** Las resursas resp. las entradas relevantas da las vischnancas duain vegnir registradas senza sfalsificaziuns tras elements da grevezza e tras l'exclusiun da funtaunas da retgav essenzialas.
- **Conceder las contribuziuns da gulivaziun senza intents fixes.** Uschia survegnan las vischnancas dapli atgna responsabladad tar l'applicaziun dals meds finansials.
- **Reglabladad politica e controlla dals effects.** Il volumen dals instruments da gulivaziun duai il cussegl grond fixar en il rom dal preventiv annual. Sco basa da decisiun duai vegnir fatga en l'avegnir in'analisa dals effects en periodas regularas.

Il nov sistem da gulivaziun resguarda tut las directivas. Per la gulivaziun da las resursas d'ina vart e per la gulivaziun da las grevezzas da l'autra vart èn previs instruments separads.

Per cumpletter la gulivaziun da las resursas e da las grevezzas vegn applitgada ina cumpensaziun dals custs da transport en il sector dals ruments chasans. Questa cumpensaziun cun in volumen da 250'000 francs per onn duai vegnir modifitgada levamain en il rom da la refurma da la GF.

En l'avegnir duai er vegnir renunzià a la redistribuziun tranter las vischnancas che vegn chaschunada da la taglia supplementara. Quai po vegnir cuntanschì cun transferir a mintga vischnanca ils retgavs totals da la taglia supplementara correspondentamain a la tariffa unitara dal chantun.

2.2. Taglia supplementara

La concepziun da l'uschenumnada taglia supplementara ch'è vegnida introducida l'onn 1957 è stada in element fundamental da la gulivaziun da finanzas directa ch'è vegnida creada da quell'oras. Las vischnancas avevan surdà al chantun lur suveranità fiscal per persunas giuridicas. Dapi lura incassescha el per ellas las taglias sin il chapital e sin il gudogn sin basa d'in pe da taglia unitar che vegn fixà mintga onn dal cussegl grond. Quel importa actualmain 99 %. Las vischnancas survegnan lur quotas fiscalas da la taglia supplementara en dependenza da lur pe da taglia per las persunas naturalas. Ils pes da taglia communal sa chattan tranter 30 % (Runtgaglia) e 130 %. Tras ella vegn cuntanschida in effect gulivativ che cumplettescha l'effect d'auters instruments. La taglia supplementara serve il medem mument a financiar il fond da gulivaziun da finanzas. Uschia survegn ina vischnanca che ha in pe da taglia da p.ex. 90 % mo questa part da la taglia supplementara e betg ils imports cumplains tenor la tariffa unitara da 99 %.

En connex cun la nova concepziun da la gulivaziun da finanzas s'impona dentant in'adattaziun da la taglia supplementara. Las taglias sin il gudogn e sin il chapital, da las qualas las vischnancas han il dretg, duain da nov – suenter ch'il chantun ha deducì ina taxa d'incassament – vegnir attribuidas a las vischnancas independentamain dal pe da taglia communal. Uschia vegn pajada a mintga vischnanca tut la taglia supplementara ed i na resultan naginas differenzas positivas u negativas a favur u a donn e cust dal fond da gulivaziun da finanzas. En quest cas na vegn fatga pli nagina gulivaziun da finanzas en quest sector. La consequenza da quai è che vischnancas cun in pe da taglia bass survegnan dapli meds finansials da las persunas giuridicas che actualmain, entant che vischnancas cun in pe da taglia sur 100 % ston far quint cun retgavs pli pitschens. Quests spustaments vegnan cumpensads tras la nova gulivaziun da las resursas.

Il pe da taglia è l'instrument, cun il qual las entradas fiscalas vegnan adattadas als basegns finansials da la communad. Quests basegns finansials sa manifesteschan qua en ils pes da taglia communal. Ina valur media adequata duai vegnir cuntanschida uschia ch'ils pes da taglia da tut las vischnancas vegnan validads mintgamai cun las entradas fiscalas da la taglia sin il gudogn e sin il chapital. Sco tar il dretg vertent duai il cussegl grond alura avair la pussaivladad da fixar il pe da taglia 10 puncts procentuals sur u sut questa valur media. Decisivs èn ils pes da taglia communal il mument, cur ch'il pe da taglia vegn fixà, ed ils retgavs da l'onn fiscal precedent. Las calculaziuns sin basa da las entradas fiscalas da l'onn fiscal 2011 cun ils pes da taglia communal da l'onn 2012 mussan in pe da taglia medi dad 89,6 %, uschia ch'il pe da taglia vertent da 99 % pudess vegnir applitgà vinavant. Il dretg vertent fa quint cun ina valur media da 91,3 % che resulta dal fatg ch'i vegnan resguardadas mo las 27 vischnancas che han actualmain il dumber il pli grond d'abitantas e d'abitants resp. da persunas giuridicas. Questa restricziun dastgass esser vegnida tschernida per motivs da la praticabladad e na sa lascha ussa strusch pli giustifitgar.

La nova regulaziun da la taglia supplementara vegn ad avair ses effect cun in retardament d'in onn. Per garantir che tut ils mecanissem da la nova gulivaziun da finanzas hajan lur effect il medem onn, ston las regulaziuns dal dretg fiscal vegnir messas en vigur in onn avant la gulivaziun da finanzas sco tala.

2.3. Gulivaziun da las resursas (GRes)

L'idea fundamentala da la gulivaziun da las resursas è quella che l'augment da las resursas per vischnancas finanzialmain debblas vegn finanzià cun prelevar meds finanzials da las vischnancas finanzialmain fermas. Quai è la moda la pli effizienta per mitigiar las disparitads tar l'equipament da las resursas ch'existan tranter las vischnancas. Il volumen da gulivaziun duai vegnir extendì en quest connex, e da nov duain tut las vischnancas vegnir integradas, independentamain da lur dumber d'abitantas e d'abitants sco er dal pe da taglia. Sco cumplettaziun prevesa il chantun da metter a disposiziun meds finanzials da gulivaziun.

Tenor questa concepziun ston las vischnancas vegnir divididas en las suandantas **duas gruppas**:

1. Vischnancas che han in potenzial da resursas extraordinariamain grond per abitanta u abitant. Quellas vegnan numnadas vischnancas cun bleras resursas e pajan a la GRes.
2. Vischnancas cun in potenzial da resursas che sa chatta sut la media chantunala. Quellas vegnan numnadas vischnancas cun paucas resursas e survegnan meds finanzials or da la GRes.

La basa per questa classificaziun è ina clera definiziun d'in index da resursas per las vischnancas che correspunda a lur potenzial da resursas senza resguardar la grevezza fiscala sco er senza elements da grevezza. La basa calculatorica adattada vegn explitgada en la part qua sutvart.

2.3.1. Resursas decisivas

Per eruir la forza finanziaria da las vischnancas vegnan resguardadas actualmain las suandantas trais categorias d'entradas:

- taglias sin las entradas e sin la facultad da personas natiralas
- taglias sin il gudogn e sin il chapital da personas giuridicas
- tschains d'aua e prestaziuns da cumpensaziun

Questas trais funtaunas da finanziaziun adempleschan ils criteris decisivs "impurtanza finanziaria", "cumparegliabladad", "regularitad" sco er "incassament facil". Ellas s'imponan senza dubi per eruir la dimensiun da las resursas. Ellas pertutgan passa 80 % da tut las entradas che derivan da taglias e da tschains d'aua. Igl è d'examinar, sche ulteriuras taglias duain vegnir resguardadas. I sa tracta en quest connex oravant tut da las taglias en connex cun bains immobigliars e cun immobiglias, vul dir las taglias funsilas e las taglias sin immobiglias, las taglias sin il gudogn tras la vendita da bains immobigliars sco er las taglias sin midada da maun. Tar las taglias funsilas e tar las taglias sin immobiglias varieschan las tariffas tranter 0,25 ‰ e 2 ‰. Intginas vischnancas n'incasseschan betg ina taglia sin immobiglias. Las taglias sin il gudogn tras la vendita da bains immobigliars vegnan incassadas dal chantun sin basa d'ina tariffa unitara che vala per tut las vischnancas. Ils retgavs resultan però en periodas fitg differentas. Circa la mesadad da las vischnancas

applitgescha ina tariffa da 2 % tar la taglia sin midada da maun. Tar l'otra mesadad da las vischnancas è ella pli bassa. Differents motivs pledan cunter ina consideraziun da las singulas categorias fiscalas en il sector d'immobiglias. Il potenzial fiscal dals bains immobigliars e da las immobiglias duai tuttina vegnir registrà en ina moda adeguata, perquai ch'il volumen total dals retgavs annuals importa circa 130 milliuns francs. La regenza ha l'intenziun da resguardar en il potenzial da resursas las taglias funsilas e las taglias sin immobiglias cun ina tariffa unitara dad 1,5 promils. Uschia resultan entradas totalas da stgars 80 milliuns francs. Perquai poi vegnir desisti da resguardar directamain las taglias sin il gudogn tras la vendita da bains immobigliars sco er da las taglias sin midada da maun. Questas duas categorias fiscalas èn pia registradas indirectamain.

Uschia s'impona la conclusiun che las trais funtaunas da finanziaziun vertentas duain vegnir complettadas cun las taglias sin immobiglias. Il total da tut las vischnancas, che resulta da quai, ha il suandant volumen (imports tenor la bilantscha globala da la GF 2010/2011):

taglias sin las entradas e sin la facultad da personas natiralas	fr. 449,5 miu.
taglias sin il gudogn e sin il chapital da personas giuridicas	fr. 87,4 miu.
tschains d'aua e prestaziuns da cumpensaziun	fr. 39,0 miu.
taglias sin immobiglias cun ina tariffa dad 1,5 promils	fr. 78,7 miu.
total	fr. 654,6 miu.

Tut questas datas pon vegnir evaluadas en moda centrala – ed uschia en moda simpla e fidada. I vala anc da resguardar che la basa da las datas na sto betg esser pli precisa che l'instrument. Cun la gulivaziun da las resursas na vegnan las differenzas tar l'equipament finanziel betg liquidadas, mabain mo reducidas.

2.3.2. Meccanica e dotaziun da la gulivaziun da las resursas

La gulivaziun da las resursas (GRes) proponida correspunda per gronda part a la concepziun da la GRes per la NGF grischuna sco er a la GRes sin plaun confederaziunchantuns. La meccanica è simpla. Uschia daventa la gulivaziun da las resursas transparenta e politicamain reglabla.

Finanziaziun

La cofinanziaziun da la GRes tras las vischnancas sa restrenscha da nov a las vischnancas che han in potenzial da resursas sur la media. Decisiva per quai è la media da la valur per abitanta u abitant. Per il total da las vischnancas correspunda questa valur ad in index dal PR da 100 puncts. Sin basa da la GRes 2010/2011 han 54 vischnancas cun totalmain 95'074 abitantas ed abitants bleras resursas. Per questas vischnancas tanscha l'index da resursas da 102,4 puncts (Cuira) fin a 613,4 puncts (Murmarrera). Per la gronda part sa tracti da vischnancas da las gruppas vertentas da forza finanziala 1 e 2.

La grondezza da referenza per la prelevaziun n'è betg l'entir potenzial da resursas (PR), mabain exclusivamain quella part che surpassa la media da tut las vischnancas (index dal PR da 100 puncts). Per il potenzial fin a la valur media na ston vegnir pajadas naginas taxas. Cun questa metoda vegn applitgada in'uschenumnada progressiun indirecta. Ina vischnanca per exempel cun in index dal PR da 110 puncts ha in surpli dal PR dad unicamain 10 puncts resp. 9,1 % (10/110) e sto pajar – considerond il total da sias resursas – mo ina pitschna

part. Ina vischnanca percenter cun in index dal PR da per exempel 200 puncts ha in surpli dal PR da 100 puncts. Quai correspunda a 50 % da tut ses potenzial da resursas. En relaziun cun sias resursas totalas sto ella correspondentamain pajar ina summa pli gronda per finanziar la GRes. Questa progressiun indirecta daventa bler pli flaivla en cas da grondas valurs dal PR. Perquai è prevista ina taxa levamain progressiva per prelevar il surpli dal PR. La tariffa da basa fixescha il cussegl grond entaifer ina dimensiun legala da 15 % fin 25 %. Per valurs da l'index sur 150 puncts vegn la tariffa da basa augmentada cun supplements fixs. Ils supplements èn graduads sco suonda:

- per valurs da l'index da 150 a 200 puncts: + 5 puncts procentuals,
- per valurs da l'index da 150 a 250 puncts: + 10 puncts procentuals e
- per valurs da l'index sur 250 puncts: + 15 puncts procentuals.

Cun la prelevaziun che ha in effect progressiv vegni tegnì quint dal princip da la capacitat economica, sco ch'el vegn er applitgà tar la taglia sin las entradas e tar la taglia sin la facultad.

Il volumen da la gulivaziun da finanzas è plitgunsch modest. La contribuziun vertenta da las vischnancas cun bleras resursas duai almain vegnir mantegnida ed augmentada tendenzialmain. En quest connex ston ins sa basar sin las contribuziuns actualas a la gulivaziun da finanzas directa sco er sin il surpli da la taglia supplementara (differenza tranter las entradas fiscalas e la quota fiscala d'ina vischnanca). La bilantscha globala da la GF fa quint cun ina contribuziun da finanziaziun da totalmain 18,7 milliuns francs (envers quel da la NGF grischuna da 18 milliuns francs). Per cuntanscher quai dovri ina tariffa da basa da 17,5 %. La tariffa da basa efectiva duai il cussegl grond fixar mintga onn en il rom d'ina dimensiun legala. Sa basond sin questas directivas duain las vischnancas cun bleras resursas contribuir mintga onn tranter 15 % e 25 % da lur surpli dal PR (tariffa da basa) per finanziar la GRes.

Cumplementarmain a las vischnancas cun bleras resursas duai er il chantun alimentar la gulivaziun da las resursas. En quest connex surpiglia il chantun il deficit che resulta suenter che las contribuziuns d'equipament èn vegnidas pajadas a las vischnancas cun paucas resursas. Sco ch'i vegn mussà qua sutvart vegnan duvrads en tut meds finansials da bundant 33 milliuns francs per la GRes. Il chantun sto surpigliar in import da var 15 milliuns francs.

Equipament

La gulivaziun da las resursas duai garantir a tut las vischnancas cun paucas resursas in equipament necessari da meds finansials senza intents specifics. Il nivel da gulivaziun sto vegnir fixà da la politica. Resursas mancantas vegnan gulivadas – independentamain da la grondezza da la vischnanca e dal pe da taglia – fin a la limita da gulivaziun fixada. Resguardond las contribuziuns da gulivaziun vertentas sco er las finamiras surordinadas duai vegnir garantì a mintga vischnanca in potenzial da resursas da minimalmain 70 % e da maximalmain 90 % da la media chantunala. La media chantunala vegn calculada en quest connex – concernent las entradas fiscalas sin basa da la taglia chantunala simpla – a 100 %. Uschia na dependa ella ni dal pe da taglia vertent dal chantun ni da quels da las vischnancas. Igl è previs da fixar en la lescha la dimensiun da quest equipament. En la bilantscha globala da la GF vegni fatg quint cun in volumen da gulivaziun da totalmain 33

milliuns francs. L'equipament minimal importa en quest connex 75 %. Uschia cuntanscha mintga vischnanca – suenter la gulivaziun – in index dal PR dad almain 75 puncts.

La GRes na duai betg sa restrenscher ad ina dotaziun minimala. Uschiglio na survegnissan las vischnancas cun paucas resursas cun in index dal PR sur la limita da gulivaziun resp. tranter la limita da gulivaziun e l'index 100 nagut. Las vischnancas duain salvar in impuls per meglierar lur agen potenzial da resursas. Per pudair satisfar a quests giavischs duai vegnir introduci in model da gulivaziun che ha in effect progressiv.

Duvrond ina scala ch'è graduada en moda progressiva per l'equipament da las vischnancas cun resursas mancantas èsi pussaivel da renunziar a l'exclusiun da vischnancas cun in PR sut la media chantunala e da concentrar tuttina ils meds finanzials da gulivaziun sin las vischnancas financialmain las pli deblas. La tariffa da la progressiun duai vegnir fixada uschia che la tariffa da gulivaziun s'augmenta cuntinuadamain, sch'il potenzial da resursas croda, per che la dotaziun minimala prescritta (da 75 % tenor la bilantscha globala da la GF) possa vegnir cuntanschida. La calculaziun mussa che la tariffa da progressiun sto vegnir applitgada per tut las vischnancas cun in index dal PR tranter 50 e 100 puncts. Suenter la gulivaziun cuntanschan ellas in index da passa 75 puncts. Entaifer questa dimensiun da 50 fin 100 puncts da l'index avant la gulivaziun sa reducescha l'augment da l'index dal PR cun la valur da partenza creschenta. Per questas vischnancas èsi anc adina interessant da meglierar lur atgna situaziun fiscala. A las vischnancas cun ina valur da partenza sut 50 puncts da l'index percenter vegnan ils meds finanzials mancants gulivads fin a 75 puncts resp. fin a 75 % da la media chantunala.

L'equipament previs da la GF per vischnancas cun paucas resursas dovra meds finanzials da totalmain bundant 33 milliuns francs. Cun quels vegn serrada mo ina part da lur largia da resursas envers la media chantunala.

L'effect da la gulivaziun da la GF sa mussa en la survista qua sutvart. Las vischnancas èn repartidas en questa tabella tenor lur quantitat da resursas (index dal potenzial da resursas) en tschintg gruppas. 54 vischnancas han bleras resursas e 104 vischnancas han paucas resursas. Pli lunsch davent da la media chantunala (da l'index dal PR da 100) ch'ina vischnanca sa chatta e pli gronda che sia contribuziun per persuna è, ch'ella sto pajar (finanziaziun) ubain ch'ella survegn sco gulivaziun (equipament).

Gulivaziun da las resursas (GRes)

(- = grevezza / + = distgargia)

Gruppas dal potenzial da resursas (PR)	Dumber da vischnancas	Abitant(a)s 2007	Finanziaziun		Equipament	
			total	per abitant(a)	total	per abitant(a)
Index dal PR > 125	34	28'742	-15'480'317	-538,6	0	0
Index dal PR 100-125	20	66'332	-3'241'453	-48,9	0	0
Index dal PR 75-100	38	34'921	0	0,0	2'768'722	79,3
Index dal PR 50-75	53	56'272	0	0,0	27'566'141	489,9
Index dal PR < 50	13	2'495	0	0,0	2'931'280	1'174,9
Total	158	188'762	-18'721'770	-99,2	33'266'143	176,2

Ils resultats da la finanziaziun e da l'equipament da la gulivaziun da las resursas per mintga singula vischnanca vegnan mussads en la tabella "3.3. Gulivaziun da las resursas (GRes)" da l'agiunta separada.

2.4. Gulivaziun da las grevezzas (GG)

2.4.1. Basa e survista

Cun la gulivaziun da las grevezzas duain vegnir indemnizadas – separà strictamain da la gulivaziun da las resursas – grevezzas che vegnan chaschunadas da las structures, ch'èn cleramain sproporziunadas e che na pon per gronda part betg vegnir influenzadas da las vischnancas. In'evaluaziun da las expensas communalas en ils differents champs d'incumbensa mussa ch'i dat grondas differenzas da grevezza e pervia da quai er grevezzas spezialas en ils secturs traffic, economia publica (inclusiv agricultura e selvicultura) e scola populara. Las differenzas da grevezza pon vegnir attribuidas principalmain a las diversas relaziuns topograficas, a la structura d'abitadi sco er a la quota da scolaras e da scolar. Per quests cas duai vegnir stgaffida ina gulivaziun da las grevezzas geografic-topograficas (GGG). En ils auters champs d'incumbensa èn las divergenzas da la grevezza per persuna relativamain pitschnas. La nova gulivaziun da las grevezzas po pia sa restrenscher als champs numnads qua survat.

Sco gia menziunà en la situaziun da partenza sto la gulivaziun existenta da las grevezzas per prestaziuns socialas determinadas vegnir concepida fundamentalmain da nov. Questa gulivaziun duai sche pussaivel vegnir furmada tenor la concepziun da la GGG e consistier mo pli d'ina contribuziun chantunala a la vischnanca.

Plinavant duai er vegnir adattada la cumpensaziun dals custs da transport en il sector da la dismessa da ruments. Questa gulivaziun ha in effect intenziunà e funcziuna senza gronda lavur administrativa. Tras las contribuziuns chantunalas als custs da transport da ruments chasans cun la viafier vegnan reducidas las differenzas en l'atezza dals custs da transport. Questa gulivaziun stat en connex cun l'obligaziun da las vischnancas da dismetter ils ruments chasans en la GEVAG a Trimmis. Cun in volumen da contribuziun da circa 250'000 francs per onn è ella dentant relativamain modesta.

Pia ston vegnir introducids u concepids da nov trais instruments da la gulivaziun da las grevezzas:

- gulivaziun da las grevezzas geografic-topograficas (GGG);
- gulivaziun da las grevezzas socialas (GGS); sco er
- cumpensaziun dals custs da transport en il sector dals ruments.

Tuts trais instruments vegnan finanziads exclusivamain dal chantun. Las contribuziuns annualas duain vegnir messas a disposiziun dal cussegl grond en il rom dal preventiv.

2.4.2. Gulivaziun da las grevezzas geografic-topograficas (GGG)

En il chantun Grischun cun ses territori fitg grond resultan gronds custs pervia da las distanzas, pervia da la pendenza, pervia da l'urbanisaziun fina e pervia da l'atezza. Entaifer il chantun resp. tranter las vischnancas datti enconuscentamain differenzas considerablas areguard ils facturs da las grevezzas geografic-topograficas. Concretamain duai la GGG gulivar las grevezzas finanzialas sproporziunadas che las vischnancas han en ils secturs traffic, economia publica e furmaziun pervia da lur relaziuns geografic-topograficas. En quai che concerna la supportabladad da las grevezzas stoi vegnir prendì resguard da la capaciad finanziala da las vischnancas. Per calcular la gulivaziun ston vegnir duvrads indicaturs che mussan las grevezzas e che na pon betg vegnir influenzads directamain da las vischnancas.

Indicatur ch'èn relevants per las grevezzas

Per reparter ils meds finanzials da la GGG sin la vischnancas duain vegnir applitgads ils suandants quatter indicatur:

1. lunghezzas da las vias valitadas tenor ils custs per abitanta u abitant (vias chantunalas entaifer il vitg e vias communalas, differenziadas tenor tschintg classas)
2. quota da scolaras e da scolaras (dumber da scolaras e da scolaras da la scola populara per abitanta u abitant)
3. spessegia da la populaziun (abitanta u abitant per hectara da surfatscha productiva) e
4. structura d'abitadi (part da la populaziun en abitadis fin 25, 50, 100 e 200 abitantas ed abitants)

Calculaziuns da simulaziun mussan ch'il criteri "structura d'abitadi" ha da princip in effect positiv sin fusiuns. En cas d'ina fusiun da vischnancas sa manifestescha quest effect dentant mo, sch'ina clera maiortad da las vischnancas pertutgadas survegniva contribuziuns da la GGG avant la fusiun.

Suenter la tscherna dals indicatur ston ins fixar lur valitaziun ed il gener da lur cumbinaziun. Ord vista metodica vegn favurisada ina valitaziun equilibrada dals quatter indicatur relevants, q.v.d. mintga indicatur vegn valità cun 25 %.

La **repartiziun** dals meds finanzials da la GGG sin basa dals quatter indicatur pretenda ina calculaziun sur plirs pass. Per mintgin dals quatter indicatur vegn calculà in agen index da grevezzas. Il punct da partenza è mintgamai la valor (lunghezza da las vias, quota da scolaras e da scolaras, surfatscha, populaziun en abitadis sparpagliads) per abitanta u abitant. En in ulteriur pass vegn quest quozient transformà uschia che la media da tut las vischnancas correspunda ad in index da 100 puncts. Ina valor d'index da passa 100 puncts mussa ina grevezza sur la media en quest sector. Las valurs d'index da questas quatter grondezzas divergeschan en moda fitg differenta. Questa divergenza sto vegnir standardisada. Per resguardar quest effect sto il surpli da l'index vegnir reduci adina dapli, pli fitg che las valurs creschan. Ils meds finanzials da la GGG vegnan alura repartids a norma da questas valurs d'index rectificadas.

Per pudair calcular definitivamain la repartiziun dals meds finanzials da la GGG ston ins fixar la resalva persunala che po vegnir pretendida da las vischnancas sco er la dotaziun totala da la GGG. Per mintga vischnanca vegn quintada ina resalva persunala da 5 % da ses potenzial da resursas. Tras la resalva persunala vegnan ils meds finanzials da la GGG concentrads pli fitg sin las vischnancas cun paucas resursas sco er sin las grevezzas spezialas.

Previs è in volumen da 17 milliuns francs. La suandanta survista mussa ils resultats da repartiziun per las vischnancas, resumà tenor la quantidad da resursas. Il pli fitg profitan las vischnancas las pli debblas. I sa tracta da pitschnas vischnancas da muntogna.

Gulivaziun da las grevezzas geografic-topograficas (GGG)

(- = grevezza / + = distgargia)

Gruppas dal potenzial da resursas (PR)	Dumber da vischnancas	Abitant(a)s 2007	GGG	
			total	per abitant(a)
Index dal PR > 125	34	28'742	1'622'991	56.5
Index dal PR 100-125	20	66'332	4'337'743	65.4
Index dal PR 75-100	38	34'921	3'142'263	90.0
Index dal PR 50-75	53	56'272	6'651'701	118.2
Index dal PR < 50	13	2'495	1'245'302	499.1
Total	158	188'762	17'000'000	90.1

La repartiziun dals meds finansials da la GGG sin las singulas vischnancas vegn mussada en l'aggiunta separada, tabella "3.4 Gulivaziun da las grevezzas geografic-topograficas (GGG)".

2.4.3. Gulivaziun da las grevezzas socialas (GGS)

La **gulivaziun actuala da las grevezzas** per prestaziuns socialas determinadas sto vegnir curregida en puncts essenzials. A questa gulivaziun da las grevezzas èn suttamess custs dals suandants secturs:

- pajament anticipà d'aliments;
- prestaziuns da sustegn per persunas che vivan en il Grischun;
- prestaziuns da sustegn per burgaisas e burgais grischuns en auters chantuns durant ils emprims 2 onns suenter ch'els èn sa domiciliads en l'auter chantun;
- execuziun da mesiras en stabiliments.

Actualmain vegnan las grevezzas gulivadas èn quatter stgalims:

1. mintga vischnanca porta ina resalva persunala da 33,33 % da sias expensas;
2. a las expensas restantas da tut las vischnancas paja il chantun ina contribuziun da 40 % (quai correspunda a 26,67 % da tut las expensas);
3. suenter la deducziun da la contribuziun chantunala vegnan ils custs restants repartids sin las vischnancas en proporziun cun il dumber d'abitantas e d'abitants (model da clearing; correspunda a 40 % da tut las expensas);
4. il chantun surpiglia supplementarmain da mintga vischnanca quel import che surpassa 5 % da lur entradas fiscalas (contribuziun che surpassan la limita fixada).

La **refurma da la GF** ha en spezial las suandantas finamiras:

- evitar grevezzas extremas per las singulas vischnancas;
- meglierar ils mecanissem d'impuls e l'influenzabladad;
- reducir ils custs e la lavur administrativa.

Las meglieraziuns planisadas duain vegnir cuntanschidas en **dus pass**:

1. detretschament parzial dal sector da las prestaziuns da sustegn; e
2. nova concepziun dal model da gulivaziun da las grevezzas.

En il rom dal detretschament parzial paja il chantun da nov tut ils custs, che na pon betg vegnir influenzads da las vischnancas, per prestaziuns da sustegn a favur da burgaisas e da burgais grischuns en auters chantuns tenor la lescha federala davart la cumpetenza per il

sustegn da personas basegnusas (LSus) sco er tut ils custs da l'execuziun da mesiras ordinadas tenor il dretg penal. Da l'autra vart surpiglian las vischnancas da nov l'entira responsabladad e tut ils custs per il pajament anticipà d'aliments sco er per las prestaziuns da sustegn per personas che vivan en il Grischun. La grevezza che resulta qua tras per las vischnancas è resguardada en la nova GGS. La GGS duai cuvri grevezzas sur la media, betg supportablas per las vischnancas en ils dus secturs "pajament anticipà d'aliments" ed "ulteriuras prestaziuns da sustegn".

La GGS sa cumpona d'ina vart dals custs relevants e da l'autra vart dal potenzial da resursas da las vischnancas. La gulivaziun cumenza a partir d'ina grevezza da passa 5 % dal potenzial da resursas d'ina vischnanca. Questa valur correspunda a la limita da grevezzas da la gulivaziun actuala da las grevezzas per prestaziuns socialas determinadas. Da nov duai il chantun sa participar cun ina procentuala creschenta a quellas grevezzas che surpassan questa valur. La contribuziun da gulivaziun cumenza cun ina quota da 10 % da las grevezzas relevantas e crescha cuntinuadamain, pli fitg che la grevezza crescha. La quota maximala da gulivaziun importa 70 % dal potenzial da resursas. Questa quota vegn cuntanschida a partir d'ina grevezza da passa 11 % dal potenzial da resursas (PR). Previsa è la suandanta gulivaziun:

grevezza fin al 5avel % dal PR:	gulivaziun da 0 %;
grevezza tranter 5 e 6 % dal PR:	gulivaziun da 10 % da quai;
grevezza tranter 6 e 7 % dal PR:	gulivaziun da 20 % da quai;
grevezza tranter 7 ed 8 % dal PR:	gulivaziun da 30 % da quai;
grevezza tranter 8 e 9 % dal PR:	gulivaziun da 40 % da quai;
grevezza tranter 9 e 10 % dal PR:	gulivaziun da 50 % da quai;
grevezza tranter 10 ed 11 % dal PR:	gulivaziun da 60 % da quai;
grevezza a partir dal 11avel % dal PR:	gulivaziun da 70 % da quai.

Tar ina vischnanca che ha ina grevezza netta da p.ex. 9,5 % da ses potenzial da resursas pervia da pajaments anticipads d'aliments e pervia da prestaziuns da sustegn vegn la contribuziun da la GGS eruida en pertschients da ses potenzial da resursas sco suonda:

Grevezza	Gulivaziun	GGS en % dal PR
fin al 5avel % dal PR:	gulivaziun da 0 %	0,00 %
per il 6avel % dal PR:	gulivaziun da 10 %	0,10 %
per il 7avel % dal PR:	gulivaziun da 20 %	0,20 %
per il 8avel % dal PR:	gulivaziun da 30 %	0,30 %
per il 9avel % dal PR:	gulivaziun da 40 %	0,40 %
per 0,5 % sur 9 % dal PR:	gulivaziun da 50 %	<u>0,25 %</u>

Contribuziun totala da la GGS en % dal PR tar ina grevezza da 9,5 %   1,25 %

Sco tar la gulivaziun actuala da las grevezzas per prestaziuns socialas determinadas n'è il volumen total per la GGS betg ina grondezza da regulaziun. Sin fundament da questas basas da calculaziun (basa 2010/11) resulta ina contribuziun da la GGS da totalmain 1,5 milliuns francs. Ils resultats da la calculaziun vegnan mussads per mintga vischnanca en la tabella "3.5 Gulivaziun da las grevezzas socialas (GGS)". Ils resultats varieschan fermamain en il decurs dal temp. Tut tenor ils custs che resultan po la contribuziun da la GGS esser blier pli gronda.

2.4.4. Gulivaziun individuala d'inegualitads per grevezzas spezialas (GIG)

La nova gulivaziun da las resursas e da las grevezzas na po betg tegnair quint da mintga cas singul da mintga vischnanca. Pervia da quai duai vegnir introducida ina gulivaziun individuala d'inegualitads per grevezzas extraordinarias. Concretamain duai la regenza survegnir la pussaivladad da conceder ad ina vischnanca – sin dumonda – contribuziuns spezialas tenor criteris unitars ed objectivs en il rom dals meds finansials disponibels. Quai per grevezzas sproporziunadas che na pon betg vegnir influenzadas da las vischnancas e che resultan d'eveniments extraordinaris e da relaziuns spezialas.

Ina gulivaziun individuala da grevezzas spezialas premetta ch'ina vischnanca haja – en moda cumulativa – **grevezzas sproporziunadas**:

- ch'ella na po betg influenzar;
- che na vegnan gulivadas ni tras la gulivaziun da las resursas ni tras la gulivaziun da las grevezzas;
- che na pon betg vegnir cumpensadas tras ina reducziun da las grevezzas;
- che la vischnanca na po betg financiar sezza, malgrà in'exauriziun maximala da sias pussaivladads da retgav; e
- che chaschunassan ina miseria finanziaria ed in indebitament sproporziunà per la vischnanca.

Mesiras da protecziun cunter privels da la natira sco construcziuns da distanzas, rempars da lavinas ed autras ovras da protecziun en il sector dal gaud sco er l'avertura ed il provediment d'abitadis periferics cun l'infrastructura dal basegn obligatoric (vias, provediment d'aua e d'electricitad) pon surpassar las capacitads finansialas da singulas vischnancas, malgrà ch'ellas survegnan meds finansials adequats or da la gulivaziun da las resursas e da las grevezzas. En spezial è quai il cas, sch'eveniments da la natira (lavinas, malauras, incendis) destrueschan ils indrizzs d'infrastructura e sch'i resultan lavurs da sanaziun cumplessivas ed indispensablas.

I na duai betg vegnir stgaffi in dretg a priori da survegnir contribuziuns spezialas per la gulivaziun individuala d'inegualitads. L'art. 9 LGFCG regla las cundiziuns e las pretensiuns sco er la procedura per contribuziuns da la GIG.

La gulivaziun individuala d'inegualitads vegn finanziada dal chantun. Ils meds finansials vegnan mess a disposiziun en la procedura ordinaria da preventiv. Actualmain na po il basegn finanziel strusch vegnir stimà. I vegn quintà cun in import annual da circa 1 fin 2 milliuns francs. En la bilantscha globala da la GF na vegn quest import betg resguardà. El na sa laschass betg attribuir a singulas vischnancas.

2.4.5. Cumpensaziun dals custs da transport en il sector dals ruments chasans

Dal temp che la cumpensaziun vertenta dals custs da transport è vegnida introducida, n'aveva la GEVAG a Trimmis betg avunda capacitads per arder tut ils ruments chasans dal Grischun. Qua tras èn tshertas corporaziuns per la gestiun da ruments stadas sfurzadas da transportar lur ruments sur lungas distanzas a stabiliments ordaifer il chantun. Tras la cumpensaziun dals custs da transport duevan las regiuns perifericas vegnir distgargiadas dals custs extraordinaris per il transport da lur ruments chasans. A medem temp vulevan ins cuntanscher ch'ils ruments chasans vegnian transportads a lunga distanza cun la viafier. Tras quai che las capacitads en la GEVAG a Trimmis èn vegnidas augmentadas en il

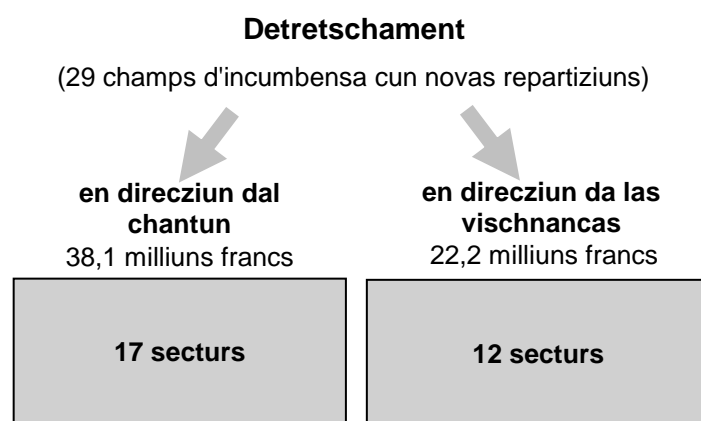
fratemp, n'èsi betg pli necessari da transportar ils ruments or dal chantun. L'aspect d'ina guli-vaziun da las grevezzas per ils territoris periferics ha perquai pers oz sia impurtanza. L'auter interess, numnadain quel da promover transports ecologics cun la viafier, è percenter anc adina avant maun. Sin basa d'ina revisiun da l'ordinaziun chantunala davart la protecziun da l'ambient (OCPAmb; DG 820.110) sa restrenscha la cumpensaziun dals custs da transport dapi l'onn 2012 a transports entaifer il chantun, ed ella è limitada a 250'000 francs per onn.

Per resguardar il spustament davent da la guli-vaziun da las grevezzas vi ad in impuls ecologic vegnan ils pajaments per la cumpensaziun dals custs da transport transfurmads en contribuziuns chantunalas per la promoziun da transports ecologics da ruments chasans cun la viafier. La summa da las contribuziuns restan tar 250'000 francs per onn. Quai correspunda a la regulaziun legala actuala ch'è cuntegnida en l'art. 47 da la lescha chantunala davart la protecziun da l'ambient (DG 820.100). La nova regulaziun chaschuna in spustament tar la repartiziun da las contribuziuns, cunquai che betg mo soluziuns da transport fitg charas, ma bain tut ils transports da ruments a distanza cun la viafier survegnan da nov contribuziuns.

3. Nova repartiziun da la finanziaziun tranter il chantun e las vischnancas

3.1. Secturs da detretschament

Relevants areguard il detretschament restan tut en tut 29 secturs. Da quels vegnan differents contribuziuns graduadas tenor la forza finanziaria (FF) da las vischnancas. Il detretschament procura che la finanziaziun da las singulas incumbensas cuminaivlas vegnia attribuida uschè bain sco pussaivel ubain al chantun ubain a las vischnancas. Tras la nova repartiziun da las grevezzas finanzialas resulta tant per il chantun sco er per las vischnancas ina meglra concordanza tranter las competenzas da decisiun, l'adempliment da las incumbensas e la finanziaziun. Per tuttas duas varts vegn engrondida la libertad d'agir finanziaria e reducida la burocrazia.

Tut en tut vegnan detretschads currents da finanzas cuncontracurrents d'in volumen brut dad annualmain circa 60 milliuns francs. En ils secturs correspondentis surpiglian ubain il chantun ubain las vischnancas tut ils custs. Da quest detretschament resulta per las vischnancas ina distgargia annuala da totalmain 15,9 milliuns francs. Questa cifra na dastga dentant betg vegnir considerata en moda isolada.

Qua sutvart figureschan ils singuls secturs che duain vegnir detretschads. Las indicaziuns en parantesas mussan las parts dals custs da las vischnancas resp. dal chantun en perschiants. Il volumen da detretschament cumprovà correspunda a las midadas finanzialas, calculà sin la media dals onns 2010 e 2011.

Detretschament en direcziun dal chantun:	Volumen
Agricoltura	
1 Cumbat cunter epidemias d'animals – finanziaziun dal fond (part da las vischnancas ca. 33 %)	639'700
2 Dismessa da cadavers d'animals – finanziaziun dal fond (part da las vischnancas ca. 33 %)	344'261
3 Meglieraziuns generalas (part da las vischnancas tenor FF 0 % fin 20 %)	247'536
Fatgs socials	
4 Sanaziun d'abitaziuns en il territori da muntogna (part da las vischnancas tenor FF 6 % fin 20 %)	430'000
5 Sustegn per Grischunas e Grischuns en auters chantuns (part da las vischnancas 100 %)	2'365'552
6 Execuziun da mesiras en stabiliments (part da las vischnancas 100 %)	2'891'134
7 Agid per persunas dependentas: agid da survivenza (part da las vischnancas tenor FF; Ø 50 %)	330'000
Sanadad	
8 Cussegliaziun per mammas e per babs (part da las vischnancas circa 72 %)	970'397
Scolina / scola populara / furmaziun professiunala	
9 Indemnizaziun a Pro Litteris & Suissimage (part da las vischnancas Ø circa 60 %)	78'626
10 Scolas professiunalas spezialisadas (part da las vischnancas tenor FF; Ø 53 %)	19'430'429
11 Scola professiunala d'hotellaria dal Grischun (part da las vischnancas tenor FF; Ø 53 %)	1'122'550
12 Scolas professiunalas extrachantunales (part da las vischnancas tenor FF; Ø 53 %)	4'020'614
13 Instituziuns da scolaziun preprofessiunala (part da las vischnancas tenor FF; Ø 53 %)	2'137'850
Ambient	
14 Staziuns per mesirar immissiuns (exclusivamain a Cuir ed a Tavau)	59'000
15 Provediment d'aua (restituziun a las vischnancas tenor FF 0 % fin 20 %)	18'923
Traffic	
16 Traffic public regional (part da las vischnancas tenor FF)	982'940
17 Cuvridas da las vias entaifer il vitg (part da las vischnancas 100 %)	2'000'000
Total da las grevezzas communalas transferidas en direcziun dal chantun	38'069'512

Detretschament en direcziun da las vischnancas:	Volumen
Organisaziun dal territori	
1 Planisaziun dal territori, planisaziuns localas (part dal chantun 20 % fin 30 %)	0
Fatgs socials	
2 Agid social personal / servetschs socials (part dal chantun 100 %)	6'601'185

3	Agid per personas dependentas: prevenziun primara da la dependenza (part dal chantun 50 %)	20'000
4	Tgira d'uffants complementara a la famiglia (part dal chantun 50 %)	2'016'222
Scolina / scola populara / gimnasi inferiur		
5	Substituziuns en cas da congedis da furmaziun supplementara (part dal chantun tenor FF da las vischnancas 20 % fin 55 %)	86'213
6	Substituziuns en cas da furmaziuns supplementaras obligatorias (part dal chantun tenor FF da las vischnancas 20 % fin 55 %)	416'222
7	Gimnasi inferiur (part dal chantun oz 100 % / da nov ensemen cun las vischnancas)	8'658'499
Cultura		
8	Ludotecas grischunas (contribuziun chantunala pauschala)	19'910
Ambient		
9	Sereneras (contribuziun chantunala tenor FF da las vischnancas 7 % fin 30 %)	1'928'940
10	Stabiliments per dismetter ils ruments (contribuziun chantunala tenor FF da las vischnancas 5 % fin 25 %)	206'454
Traffic		
11	Indrizz per pedunas e peduns (contribuziun chantunala tenor FF 40 % fin 60 % per vias principalas, 20 % fin 40 % per vias da colliaziun)	803'500
12	Renconuschientscha / abjudicaziun da vias chantunalas (relevant per vischnancas < 30 abitantas ed abitants)	1'444'264
Total da las grevezzas chantunalas transferidas en direcziun da las vischnancas		22'201'409

Tras il detretschament dals 17 secturs menziunads en direcziun dal chantun duain las vischnancas vegnir distgargiadas da custs da totalmain 38,1 milliuns francs. Da l'autra vart surpiglian las vischnancas en 12 secturs grevezzas supplementaras da totalmain 22,2 milliuns francs.

La realisaziun concreta daventa visibla en ils relaschs da revisiun ensemen cun las explicaziuns (vesair lescha generala davart la GF ed ordinaziun generala davart la GF en la preschentaziun sinoptica). Per tut las vischnancas figureschan las consequenzas finanzialas en la bilantscha globala da la GF.

Areguard ils secturs da detretschament numnads qua survart dovri las medemas correcturas sco gia tar il project da la NGF grischuna. Exceptà da quai èn las substituziuns da personas d'instrucziun da la scola populara en cas da congedis da furmaziun supplementara ed en cas da furmaziuns supplementaras obligatorias. Da nov duai vegnir desistì d'ina participaziun finanziaria directa dal chantun. Questa chaussa duai vegnir tractada pli detagliadamain qua sutvart.

En il sector dals **congedis da furmaziun supplementara voluntara** paja il chantun a las vischnancas – en cas da perfecziunaments intensivs da personas d'instrucziun – ultra dals custs dals curs 20 fin 55 % dals custs imputabels da las substituziuns. La contribuziun totala importa circa 90'000 francs per onn. Questa contribuziun duai vegnir detretschada e vegnir resguardada correspondentamain tar la determinaziun da la pauschala per la scola regulara. Ils supplements tenor la forza finanziaria crudassan en mintga cas davent, e da pajar ina contribuziun da 20 % dals custs imputabels na faschess naging senn pli. L'import è talmain modest, ed autras substituziuns na vegnan per regla er betg subvenziunadas. Als custs dals

curs po il chantun pajer er vinavant contribuziuns. Questas contribuziuns vegnan per regla quintadas giu cun las personas d'instrucziun.

En il rom da la NGF grischuna eri previs da surpigliar tut ils custs en il rom da las **furmaziuns supplementaras obligatoricas**. Suenter che la lescha da scola è vegnida revedida totalmain, na s'impona in detretschaument en direcziun dal chantun betg pli en quest sector. Finanziadas cuminaivlamain vegnan oz las substituziuns en cas da furmaziuns supplementaras obligatoricas. Il chantun surpiglia ina part da 20 fin 55 % dals custs imputabels. Da nov duai vegnir desisti da questa part. Questa mesira sto medemamain vegnir resguardada per fixar la pauschala per la scola regulara.

Sco quai ch'igl era previs tar la NGF grischuna da l'onn 2009, duain las vischnancas sa participar als custs dals **gimnasis inferiurs**. Las cundiziuns generalas n'èn betg sa midadas en quest sector dapi lura. La contribuziun vegn calculada sin basa da la media dals custs da las vischnancas per ina scolara u in scolar dal stgalim superiur. Ella importa 15'900 francs per scolara u scolar dal gimnasi inferiur (stadi 2010/2011). Il chantun surpiglia ils custs cumplains da la summa restanta. Quels importan in pau dapli che 20'000 francs per gimnasiasta u gimnasiast. Il gimnasi inferiur vegn pia finanzià da nov cuminaivlamain dal chantun e da las vischnancas.

Da resguardar èn las ulteriuras adattaziuns en il sector da la scola populara ch'èn indispensablas sin fundament da la refurma da la GF. La scola populara resta ina incumbensa cuminaivla e duai vegnir finanziada vinavant dal chantun e da las vischnancas. Las contribuziuns chantunals restantas a las instituziuns responsablas per la scola ston dentant vegnir pajadas da nov senza graduaziun tenor la forza finanziaria, e lur volumen sto vegnir accordà cun ils novs conturns. Il chapitel 3.3 qua sutvart orientescha davart quest sector.

3.2. Sector social

3.2.1. Situaziun da partenza

Tenor la lescha vertenta davart l'agid social è l'agid social material e persunal en emprima lingia ina incumbensa communal. En il sector da l'agid social persunal surpiglia dentant il chantun ils custs, e cun ses nov servetschs socials e cun il servetsch social per dumondas da dependenza a Cuira è el activ per tut las regiuns (excepziun Tavau). Per onn assistan quests servetschs chantunals cun totalmain circa 44 plazzas da 100 % da quai da 4000 cas. Circa 40 % da quests cas dovran agid social material.

En il rom da l'agid social persunal sclereschan ils servetschs socials chantunals las premisas materialas, socialas e professiunalas da las clientas e dals clients. Els fixeschan mesiras d'agid e cusseglian ed assistan las clientas ed ils clients. En cas motivads dumondan els in sustegn public da las vischnancas. Las vischnancas decidan, sch'ellas duain conceder prestaziuns d'agid social material resp. prestaziuns publicas da sustegn.

Ils 23 da settember 2012 han las votantas ed ils votants dal Grischun acceptà cun 77 % da las vuschs ina revisiun parziala da la constituziun chantunala per furmar 11 regiuns en il rom da la refurma territoriala. Cun furmar las 11 regiuns vegnan creads organs che pon surpigliar incumbensas regionalas.

Tenor la lescha introductiva tar il cudesch civil svizzer (LItCCS; DG 210.100), ch'è vegnida revedida dal cussegl grond, surpiglian las regiuns las curatellas professiunalas (assistenzas professiunalas) en il sector da la protecziun da l'uffant e da creschids. L'art. 46 LItCCS cuntegna il suandant:

**Art. 46 II. Assistenzas professiunalas
1. posiziun ed incumbensas**

¹ Manar l'assistenza professiunala è ina incumbensa regiunala. Las regiuns pon ademplir sulettas u cuminaivlamain questa incumbensa.

² Per incumbensa da las autoritads da protecziun da l'uffant e da creschids mainan las assistenzas professiunalas las mesiras ch'èn vegnidas ordinadas en la protecziun da l'uffant e da creschids.

³ Ellas èn cumpetentas per cussegljar e per sustegnair ils avugads ed assistents privats.

Tranter la cussegliaziun sociala persunala e las curatellas professiunalas existan numerus puncts da contact. Passa la mesadad da las persunas assistidas è en contact cun tuttas duas varts. La regenza ha mess en vigur la revisiun da la LItCCS per il 1. da schaner 2013. Il pli tard a partir dal 1. da schaner 2015 ston las curatellas professiunalas esser en funcziun en las 11 regiuns.

3.2.2. Proposta per ina nova regulaziun

Ils puncts centrals da la nova regulaziun èn ils suandants:

En il sector da l'agid social persunal resp. da la cussegliaziun sociala è il basegn d'agir bler pli pitschen cumpareglia cun la NGF grischuna. I duai vegnir desistì da transferir las incumbensas dals servetschs socials regiunals a las vischnancas da domicil. Tenor la lescha vertenta davart l'agid social han las vischnancas la pussaivladad da porscher sezzas la cussegliaziun sociala. Empè da las vischnancas duain da nov las regiuns survegnir questa pussaivladad. Questa decisiun sto vegnir prendida da las regiuns. Sch'ellas vulan surpigliar ils servetschs socials chantunals, ston ellas communitgar quai al chantun almain 2 onns ordavant. Sch'ellas na surpiglian betg ils servetschs socials, vegnan quels manads er vinavant dal chantun.

Analogamain a l'agid social material duai er la cussegliaziun sociala vegnir finanziada da nov tras las vischnancas. Uschia vegnan grevezas finanzialas da circa 6,6 milliuns francs per onn spustadas a las vischnancas. La grevezza supplementara vegn messa a quint a las vischnancas e gulivada en il rom da la bilantscha globala da la GF.

Descriziun e motivaziun da la nova regulaziun:

La concepziun concreta è cuntegnida en il sboz da la revisiun da la lescha davart l'agid social (DG 546.100) (vesair agiunta da la lescha generala davart la GF, cifra 3.10).

Tras quai che las regiuns e betg las vischnancas han la pussaivladad da surpigliar l'agid social persunal, vegni tegnì quint da la circumstanza che las singulas vischnancas èn per regla memia pitschnas per ademplir questa incumbensa. Per ademplir questa incumbensa na duain er resultar naginas novas corporaziuns da vischnancas u uniuns d'interess. Uschia vegni er exclus che la cussegliaziun sociala vegn dada en ina chanzlia communal. Las pretensiuns professiunalas restan las medemas sco fin ussa. L'incumbensa duai vegnir ademplida er en l'avegnir cun cumpetenzas professiunalas ed en servetschs regiunals.

Uschia pon las regiuns – sco er il chantun – surpigliar ina incumbensa communal. D'ina soluziun sfurzada vegni renunzià. Cun attribuir questas incumbensas a las regiuns èn las vischnancas libras da medemamain surdar a las regiuns champs da lavur, per ils quals ellas èn oz cumpetentas sulettas (pajament anticipà ed incasso d'aliments, lavur sociala da scola e.u.v.).

Confurm al primat d'incumbensas da las vischnancas vegn la finanziaziun transferida dal chantun a las vischnancas. Uschè ditg ch'il chantun maina ils servetschs socials, reparta el ils custs sin las vischnancas pertutgadas tenor lur dumber d'abitantas e d'abitants. Suentar che las regiuns han surpiglià il servetsch social, decidan ellas en moda autonoma davart la repartiziun dals custs sin las vischnancas associadas. En la bilantscha globala vegni resguardà che questa incumbensa vegn finanziada da nov tras las vischnancas.

Sche las regiuns vulan surpigliar l'agid social persunal, ston ellas communitgar quai al chantun almain 2 onns ordavant. Uschia resta temp avunda per prender las mesiras necessarias. Ils meds da lavur ed il mobigliar, ch'il chantun aveva cumprà per ils servetschs socials regiunals a favur da l'agid social persunal, vegnan surlaschads a las regiuns senza pretender ina indemnizaziun. Uschenavant che las regiuns surpiglian ils servetschs socials che vegnan actualmain manads dal chantun, ha la nova regulaziun consequenzas persunalas. En quest connex decidan las regiuns, sch'ellas vulan engaschar vinavant las collavuraturas ed ils collavuratur correspondents dal chantun.

Ils servetschs socials adempleschan oz er singulas incumbensas en il rom da la lescha davart ils uffants confidads (DG 219.050). Incumbensas da scleriment, che premettan enconuschientschas spezializadas da la lavur sociala, duain vegnir ademplidas er en l'avegnir da quests servetschs socials regiunals. La premissa correspondent vegn stgaffida en la lescha davart ils uffants confidads. Er la cussegliaziun en dumondas da dependenza duai vegnir purschida en la dimensiun actuala tras ils servetschs socials regiunals sco er tras il servetsch social per dumondas da dependenza a Cuira.

Il chantun resp. l'uffizi dal servetsch social ademplescha er vinavant incumbensas surordinadas en il sector da l'agid social. Latiers appartegnan:

- il contact cun posts extrachantunals;
- la coordinaziun da la registraziun da datas per la statistica d'agid social; sco er
- la promoziun ed il sustegn da la collavuraziun interinstituziunala (CII).

L'uffizi dal servetsch social sustegna plinavant ils servetschs socials regiunals en il perfecziunament ed en la furmaziun supplementara da lur collavuraturas e collavuratur.

Betg tangads dal detretschament da las incumbensas n'èn la protecziun d'uffants sco er l'agid a victimas, cunquai che questas incumbensas vegnan ademplidas per l'entir chantun tras in servetsch social spezialisà cun sedia a Cuira. Quests dus posts da cussegliaziun vegnan manads vinavant en moda autonoma tras il chantun. Quai vala er per las incumbensas dals fatgs dals uffants confidads che tutgan oz a la cumpetenza da l'uffizi dal servetsch social. Il chantun resta er cumpetent per las purschidas da cussegliaziun spezializadas en ils sectors da la cussegliaziun da lètgs, da famiglias e da gravidanzaa sco er da persunas attempadas. Questas purschidas vegnan ademplidas en il rom d'incaricas da prestaziun tras terzas varts (p.ex. Pro senectute dal Grischun, adebar).

3.3. Sectur da la scola populara

3.3.1. Situaziun da partenza

L'uschenumnada gulivaziun da finanzas indirecta – cun las contribuziuns tranter il chantun e las vischnancas tenor la forza finanziaria – ha lieu oz e tenor la nova lescha da scola per circa 90 % en il sectur da la scola (inclusiv furmaziun professiunala). La refurma fundamentala da la gulivaziun da finanzas pertutga pia directamain ed en ina dimensiun pli gronda il sectur da furmaziun. La gulivaziun da finanzas duai avair lieu en moda centrala e betg pli sur ils singuls champs d'incumbensa. Plinavant duain vegnir detretschads ils pajaments cuntracurrents tranter il chantun e las vischnancas.

Tras la revisiun totala da la lescha da scola è la situaziun da partenza sa midada essenzialmain per la nova partenza da la GF. Las premissas per la refurma èn sa meglieradas cleramain. Dals puncts principals da la critica envers il project oriund da la NGF poi vegnir tegnì quint, uschenavant che quai è cumpatibel cun las pretensiuns envers la nova gulivaziun da finanzas.

La nova lescha da scola cuntegna tschintg contribuziuns pauschalas chantunalas che vegnan graduadas tranter 20 e 55 %, tut tenor la forza finanziaria da las vischnancas. Sin basa dals onns 2010/2011 resulta ina summa totala da circa 55 milliuns francs tras questas contribuziuns pauschalas dal chantun. Da quai pertutgan 34,1 milliuns francs las contribuziuns da basa sin fundament d'ina tariffa da 20 % per las vischnancas da la gruppa da forza finanziaria 1. Ils uschenumnads supplements tenor la forza finanziaria per las vischnancas da las gruppas da forza finanziaria 2 fin 5 pertutgan 20,9 milliuns francs. Tras la refurma da la GF vegnan ils supplements tenor la forza finanziaria transferids en la gulivaziun da las resursas e da las grevezzas. En il sectur da la scola populara crodan els pia davent. Per giuditgar la nova regulaziun ston ins perquai partir da contribuziuns da basa da 34,1 milliuns francs.

Finanziaziuns cuminaivlas restantas en il sectur da la scola populara	Volumen	Contribuziuns da basa	Supplements tenor FF
1 Pauschala per la scolina	6'326'389	4'049'891	2'276'499
2 Pauschala per la scola regulara	37'159'717	23'216'418	13'943'298
3 Pauschala per la pedagogia speziala	8'645'613	5'388'531	3'257'082
4 Pauschala supplementara per scolas pitschnas	1'127'810	555'584	572'226
5 Pauschala supplementara per custs da viadi	1'750'047	904'652	845'395
Total	55'009'576	34'115'076	20'894'500

Tenor l'art. 72 da la nova lescha da scola survegnan la pauschala da subvenziun e la graduaziun tenor la forza finanziaria en il **sectur da la scolina** il medem status sco quellas en il sectur da la scola primara. Per scolaretta u scolaret vegn pajada – sin fundament d'ina tariffa da 5646 francs – ina contribuziun tenor la forza finanziaria tranter 20 e 55 % (20 %; 28 %; 37 %; 46 %; 55 %). La contribuziun totala per las scolinas importa 6,3 milliuns francs. Da quai pertutgan 4 milliuns francs las contribuziuns da basa (tariffa da 20 %) e 2,3 milliuns francs ils supplements tenor la forza finanziaria.

La pauschala per la scola regulara importa per las **scolas popularas** totalmain 37,1 milliuns francs. Da quai pertutgan 23,2 milliuns francs las contribuziuns da basa (20 % da las tariffas

da partenza) e 13,9 milliuns francs ils supplements tenor la forza finanziaria (8 fin 35 % da las tariffas da partenza). La basa respectiva furman las pauschalas per la scola regulara cun las trais tariffas da partenza da 5646 francs per il stgalim primar, dad 8954 francs per la scola reala e dad 8094 francs per la scola secundara. Las contribuziuns da basa da 20 % importan 1129 francs per il stgalim primar, 1791 francs per la scola reala e 1619 francs per la scola secundara.

Tras la nova lescha da scola è er vegnida reglada da nov la finanziaziun da la **pedagogia speziala en il sector simpel**. Il chantun paja ina contribuziun pauschala sin la basa da 1500 francs per scolar u scolar dal stgalim da la scolina, dal stgalim primar u dal stgalim superiur. Questa basa vegn multiplitgada cun la tariffa correspundenta da la forza finanziaria, pia cun 20 fin 55 %. Uschia resulta ina contribuziun totala dad 8,6 milliuns francs. Mo gia pervia da la graduaziun tenor la forza finanziaria sto er quest sector vegnir adattà. La metoda da subvenziun correspunda a las pretensiuns envers la nova gulivaziun da finanzas. I sa tracta d'ina pauschala cumplaina che na po betg vegnir influenzada directamain da las singulas vischnancas e che po vegnir eruida e pajada senza procedura da dumonda.

Tras la nova lescha da scola (art. 74) èn ils **supplements per scolas pitschnas** vegnids francads per l'emprima giada sin il stgalim d'ina lescha. Da nov vegnan quests supplements pajads independentamain da la grondezza da l'instituziun responsabla per la scola a favur da lieus da scola periferics cun main che 66 scolaras e scolars. Els èn medemamain graduads tenor la forza finanziaria da l'instituziun responsabla per la scola (20 fin 55 %). La tariffa da contribuziun importa en media circa 40 %. Ins sto quintar cun in volumen annual da bundant 1,1 milliuns francs. Circa la mesadad da quai pertutga ils supplements tenor la forza finanziaria. In'aboliziun cumpletta da quest supplement na s'impona betg. Percunter stoi vegnir fatga in'adattaziun, perquai ch'ils supplements tenor la forza finanziaria crodan davent.

Sin basa da l'art. 85 da la nova lescha da scola pon las instituziuns responsablas per la scola dumandar contribuziuns per ils **transports da scolaras e da scolars**. Quai en il rom d'ina procedura da dumonda e da rendaint complexa. Tut tenor la forza finanziaria cuvran questas contribuziuns tranter 20 e 55 % dals custs imputabels. Qua s'impona – ultra da l'aboliziun dals supplements tenor la forza finanziaria – ina pauschalisaziun cumplaina.

3.3.2. Nova regulaziun planisada

Sco ch'igl è gia vegnì menziunà en il chapitel 3.1 (secturs da detretschament), èsi previs en il sector da las substituziuns da desister da contribuziuns chantunalas separadas e d'integrar quellas en la pauschala per la scola regulara. Render attent ston ins qua er al fatg ch'igl è planisà che las vischnancas gidian a financiar las scolaras ed ils scolars dals gimnasis inferiurs.

Il sector da la scola populara duai restar er vinavant ina incumbensa cuminaivla. Cuntrari a la NGF grischuna duai vegnir desistì ussa principalmain mo da la graduaziun actuala tenor la forza finanziaria da las contribuziuns chantunalas tranter 20 e 55 %. Il volumen da questas contribuziuns sa reducescha correspundentamain a las contribuziuns da basa da 20 %. Ils meds finansials per ils supplements actuals tenor la forza finanziaria survegnan las vischnancas da nov sur la gulivaziun da las resursas e da las grevezzas. En il sector da la scola populara sto er vegnir cumpensada almain per part la grevezza supplementara dal

chantun da stgars 27 milliuns francs che resulta, perquai che las contribuziuns communalas al chantun per las scolas professiunalas crodan davent.

Perquai vegnan las **pauschalas per la scolina e per la scola regulara** ad esser pli bassas che las contribuziuns da basa da 20 % tenor la nova lescha da scola. Ellas importan circa 14 % da las tariffas da partenza. L'art. 72 da la nova lescha da scola prevesa las suandantas tariffas:

- per il stgalim da scolina e per il stgalim primar 800 francs per scolara u scolar;
- per la scola reala 1'250 francs per scolara u scolar;
- per la scola secundara 1'130 francs per scolara u scolar.

Tras questas tariffas resultan las suandantas contribuziuns pauschalas dal chantun:

- pauschala per la scolina 2'868'210 francs;
- pauschala per la scola regulara 16'456'948 francs.

Cumpareglià cun la situaziun da partenza sa reducescha la pauschala per la scola regulara (incl. pauschala per la scolina) da 43,5 milliuns francs (incl. supplements tenor la forza finanziaria) a da nov 19,3 milliuns francs, pia per in pau dapli che la mesadad. En quest connex stoi vegnir resguardà che las grevezzas spezialas da las vischnancas per la scola populara vegnan gulivadas er en il rom da la gulivaziun da las grevezzas geografic-topograficas (GGG). La GGG cuntegna l'indicatur "quota da scolaras e da scolars", che vegn valità cun in quart.

Areguard la **pauschala per la pedagogia speziala** resulta la pli pitschna midada pussaivla, sch'i vegn desistì mo dals supplements tenor la forza finanziaria e sch'i vegn fixada e pajada ina tariffa da 300 francs per scolara u scolar (20 % da 1500 francs). Il volumen da contribuziun correspunda a las contribuziuns da basa vertentas da 5,4 milliuns francs.

Ils **supplements per scolas pitschnas**, ch'èn reglads en l'art. 74 da la nova lescha da scola, duain vegnir pajads da nov senza graduaziun tenor la forza finanziaria. Las tariffas da basa na duain dentant betg vegnir reducidas a la contribuziun da basa da 20 %, mabain a 33,3 %. Da nov importan las tariffas per il stgalim primar pia fin maximalmain 4000 francs (empè fin 12'000 francs) e per il stgalim superiur fin maximalmain 1000 francs (empè fin 3000 francs). Uschia resulta in nov volumen da contribuziun da 0,9 milliuns francs.

Il project da la NGF da l'onn 2009 preveseva d'abolir las contribuziuns chantunalas als **custs da viadi da las scolaras e dals scolars da la scola populara**. Cun la GGG pon dentant vegnir resguardadas mo las grevezzas spezialas demografic-topograficas entaifer il territori communal respectiv. Transports sur ils cunfins communalas ora na vegnan betg mussads tras la GGG. Da nov duai vegnir tegnì quint da quest aspect, tras quai ch'ils transports surcomunals vegnan subvenziunads tras ina pauschala cumplaina. La pauschala sa basa sin l'utilisaziun dal traffic public e correspunda a la tariffa che las scolaras ed ils scolars pertutgads stuessan pagar per in abunament da lingia per il viadi tranter la vischnanca da domicil e la vischnanca da scola. Las retschertgas ed ils pajaments vegnan fatgs senza procedura da dumonda separada. Ins sto quintar da nov cun in volumen da contribuziun da 1,1 milliuns francs.

Per las tschintg pauschalas existentas, che duain vegnir cuntinuadas cun modificaziuns, resulta sco resumaziun il suandant maletg:

Finanziaziuns cuminaivlas restantas en il sector da la scola populara	Pauschalas, nov (senza graduaziun tenor FF)
1 Pauschala per la scolina	2'868'210
2 Pauschala per la scola regulara	16'456'948
3 Pauschala per la pedagogia speziala	5'388'531
4 Pauschala supplementara per scolas pitschnas	925'973
5 Pauschala supplementara per custs da viadi	1'075'630
Total	26'715'292

Sch'ins cumpareglia il nov total da 26,7 milliuns francs cun las contribuziuns da basa da totalmain 34,1 milliuns francs tenor la nova lescha da scola (contribuziuns cun ina tariffa da 20 % senza supplements tenor la forza finanziaria), resulta ina reducziun da las contribuziuns da 7,4 milliuns francs. Questa summa sto vegnir confruntada cun la distgargiada da las vischnancas en il sector dal detretschament da la finanziaziun da 15,6 milliuns francs. Questa distgargia resulta principalmain, perquai che las contribuziuns communalas per las scolas professiunalas crodan davent.

Sch'ins cumpareglia las novas pauschalas da totalmain 26,7 milliuns francs cun las contribuziuns pauschalas vertentas da totalmain 55,0 milliuns francs en il sector da la scola populara (inclusiv supplements tenor la forza finanziaria), resulta ina reducziun da las contribuziuns da 28,3 milliuns francs. Questa summa è circa tuttina auta sco las contribuziuns communalas che crodan davent en il sector da las scolas professiunalas (26,7 milliuns francs).

4. Gulivaziun limitada pervia da la midada dal sistem

La midada dal sistem da gulivaziun vertent al nov sistem da gulivaziun chaschuna midadas considerablas tar ils currents da finanzas tranter il chantun e las vischnancas. Malgrà ch'il volumen per la gulivaziun da las finanzas e da las grevezzas è tut en tut vegnì pli grond, chaschunan questas midadas tranter auter ch'er vischnancas cun paucas resursas survegnan da nov damain meds da gulivaziun e/u ch'ellas han grevezzas supplementaras pervia dal detretschament da las finanzas, uschia ch'i resulta la finala ina bilantscha generala negativa. Per questas vischnancas po questa perdita esser ina grevezza speziala, oravant tut sche lur structura d'entradas e d'expensas s'orientescha fermamain vi dal sistem da gulivaziun vertent.

Las consequenzas finanzialas èn registradas per mintga singula vischnanca en la bilantscha globala. Per facilitar la midada dal sistem vertent al nov sistem survegnan tut las vischnancas cun paucas resursas meds da gulivaziun supplementars durant ina fasa transitorica da 3 onns, sch'ellas ston supportar perdidas da meds finanzials (saldo final negativ pervia da la refurma). Cun la limitaziun temporara dals meds finanzials duai vegnir evità ch'i vegnian cementadas tschertas structures. La gulivaziun limitada è concepida sco agid transitoric temporar e n'è perquai betg ina part integrala sco tala dal nov sistem da gulivaziun. Ils meds finanzials vegnan mess a disposiziun cumplainamain dal chantun. Ins sto quintar cun totalmain 7,6 milliuns francs per ils 3 onns transitorics.

Las vischnancas pertutgadas vegnan repartidas en duas gruppas da perdita. Vischnancas cun in saldo negativ da passa 300 francs per abitanta u abitant sa chattan en la gruppa 1 (totalmain 16 vischnancas), vischnancas cun in saldo negativ tranter 100 e 300 francs per

abitanta u abitant en la gruppa 2 (totalmain 13 vischnancas). Las contribuziuns da gulivaziun èn concepidas sco cumpletaziun da la gulivaziun da las resursas (GRes). Pervia da quai profitan automaticamain mo vischnancas cun paucas resursas da la gulivaziun. La GRes garantescha a priori a mintga vischnanca ina dotaziun d'almain 75 % da la media dal potencial da resursas (PR). A las vischnancas da la gruppa da perdita 1 duain vegnir pajads – l'emprim onn suenter la realisaziun da la refurma da la GF – meds da gulivaziun fin a l'index dal PR da 90 puncts. La valor da gulivaziun iniciala da 90 % vegn reducida il segund onn ad 85 % ed il terz onn ad 80 %. La gulivaziun d'inegualitads croda ultra da quai davent quel onn che la valor cuntanscha 75 % resp. che la valor croda sin il nivel che mintga vischnanca cuntanscha a priori tras la GRes. Las vischnancas da la gruppa 2 survegnan mintgamai 50 % da la contribuziun da gulivaziun.

Tut en tut porta la concepziun tschernida ils suandants resultats per las 29 vischnancas da las duas gruppas da perdita:

Gulivaziun limitada

(- = grevezza / + = distgargia)

Gruppa	Dumber da vischnancas	Abitant(a)s 2007	Saldo bilantscha globala	Contribuziun da gulivaziun		
				1. onn	2. onn	3. onn
1	15	7'442	-3'140'956	2'744'184	2'119'222	947'843
2	14	5'922	-1'117'713	907'550	626'559	246'370
Total	29	13'364	-4'258'669	3'651'733	2'745'781	1'194'213

La tabella "2. Gulivaziun limitada pervia da la midada dal sistem" orientescha detagliadamain davart ils resultats da las 29 vischnancas pertutgadas.

III. Consequenzas finanzialas da la refurma da la GF

1. Consequenzas finanzialas per las vischnancas

Per mintgina da las 158 vischnancas vegnan las consequenzas finanzialas da la refurma mussadas en la tabella separada agiuntada "1. Bilantscha globala". La bilantscha globala cumpareglia ils pajaments da la gulivaziun da finanzas vertenta (gulivaziun da finanzas directa ed indirecta, gulivaziun da las grevezzas per prestaziuns socialas determinadas) cun ils pajaments da la nova gulivaziun da las resursas e da las grevezzas, ed ella mussa ultra da quai las consequenzas dal detretschament da las finanzas. Las calculaziuns sa basan sin las cifras dals onns 2010 e 2011. Resguardadas èn las revisiuns da leschas che han gi lieu en il fratemp, en spezial da la nova lescha da scola dals 21 da mars 2012 cun las novas contribuziuns pauschalas.

Ils resultats permettian mo d'inditgar tschertas tendenzas davart la grevezza e la distgargia futura da las singulas vischnancas. Totalmain mussa la bilantscha globala ina distgargia da 7,5 milliuns francs per las vischnancas. Betg cuntegnida en quella n'è la gulivaziun individuala d'inegualitads per grevezzas spezialas (GIG). Quella vegn finanziada cumplainamain dal chantun. Ins na po betg numnar cifras precisas. I dastgass dentant sa tractar dad 1 fin 2 milliuns francs. Tras la refurma da la GF vegnan las vischnancas distgargiadas tut en tut per circa 9 milliuns francs per onn.

In'evaluaziun dals **resultats da la bilantscha globala tenor la quantidad da resursas (index dal PR)** da las vischnancas dat il suandant maletg:

Bilantscha globala (assortì tenor gruppas dal PR)

(- = grevezza / + = distgargia)

Gruppas dal potenzial da resursas (PR)	Dumber da vischnancas	Abitant(a)s 2007	Saldo tras la refurma		
			total	per abitant(a)	en % dal PR
Index dal PR > 125	34	28'742	-4'558'894	-158.6	-2.6%
Index dal PR 100-125	20	66'332	2'530'942	38.2	1.0%
Index dal PR 75-100	38	34'921	4'091'430	117.2	3.9%
Index dal PR 50-75	53	56'272	5'754'143	102.3	4.7%
Index dal PR < 50	13	2'495	-246'888	-99.0	-6.9%
Total	158	188'762	7'570'732	40.1	1.1%

En la tabella qua survart èn las vischnancas classificadas en tschintg gruppas tenor la quantidad da resursas (index dal PR). Tar las vischnancas da la gruppa d'index la pli ferma sco er da la gruppa d'index la pli debbla resulta en total ina grevezza supplementara. Las vischnancas cun las pli bleras resursas duain da nov furnir ina prestaziun da solidaritad pli gronda a favur las vischnancas finanziaimain pli debblas. Il minus è pia intenziunà. 21 da las 34 vischnancas cun las pli bleras resursas han in saldo negativ. Pertutgadas èn cunzunt vischnancas cun in fitg grond potenzial da resursas sco er vischnancas che vegnan favurisas tras il sistem actual. Per finanziair la gulivaziun da finanzas vegnan resguardads fin ussa unicamain las taglias da las persunas giuridicas ed ils tschains d'aua. Las taglias da las persunas natiralas e las taglias sin immobiglias na vegnan percunter betg resguardadas oz. Tar las vischnancas cun las pli paucas resursas tutgan per gronda part vischnancas fitg pitschnas da l'actuala gruppa da forza finanziaia 5. Il nov sistem na preferescha betg pli las vischnancas fitg pitschnas. Sin basa dal minus en la bilantscha globala vegnan pajadas ad ellas gulivaziuns durant in temp limità (vesair chapitel qua survart).

2. Consequenzas finanziaias per il chantun

En la bilantscha generala da la GF resulta per il chantun in saldo negativ da 7,5 milliuns francs. Betg cuntegnids en la bilantscha generala n'èn ils custs annuals dad 1 fin 2 milliuns francs per la gulivaziun individuala d'inegualitads (GIG). La grevezza supplementara totala dal chantun importa pia circa 9 milliuns francs. En il senn da custs unics vegnan vitiers las contribuziuns da gulivaziun pervia da la midada dal sistem ch'èn limitadas a 3 onns. Quellas importan totalmain circa 7,6 milliuns francs. La gulivaziun da finanzas intrachantunala vegn finanziada er vinavant en il rom da la finanziaziun speziala existenta.

IV. Plan da termins

L'elavuraziun da la refurma da la GF è terminada uschia, ch'ella po vegnir introducida en moda integrala per il 1. da schaner 2015. Ils singuls pass figureschan en la suandanta survista.

Data	Pass da lavur	Cumpetenzza
12-12-2012	Cumenzament da la consultaziun (durada 3 ½ mais)	Adressat(a)s da la consultaziun
31-03-2013	Finiziun da la consultaziun	Adressat(a)s da la consultaziun
Fin ils 15-04-2013	Evaluaziun dals resultats da la consultaziun	Departaments
Fin il 01-06-2013	Elavuraziun da la missiva da la regenza	Departament da finanzas
Fin ils 15-06-2013	Deliberaziun da la missiva per mauns dal cussegl grond	Regenza
October 2013	Tractativa da la missiva tar la refurma da la GF en il cussegl grond (sessiun d'october)	Cussegl grond
Mez schaner 2014	Scadenza dal termin da referendum	
Fin da schaner 2014	Metter en vigur retroactivamain per il 1. da schaner 2014 la revisiun da la lescha da taglia concernent la taglia supplementara cun effect a partir da l'onn 2015	Regenza
01-01-2015	Metter en vigur l'entir project	Regenza